

Autismikirjon lapsen ja nuoren haastattelu esitutkinnassa – suosituksia ja erityispiirteitä

Maija Mäki

Kirjallinen lopputyö

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2021–2023

Sisällysluettelo

Johdanto.....	1
Aluksi	1
Autismikirjon häiriö	2
Haastateltavan kokema stressi.....	4
Tutkimuskysymykset	5
Metodi.....	5
Tulokset.....	6
Haastattelun suunnittelu ja valmistautuminen.....	6
Sosioemotionaalinen tuki.....	10
Säännöt	11
Vapaa kerronta	12
Tuki ja apuvälineiden käyttö mieleen palautuksessa	13
Kertomuksen piirteet	16
Diskussio.....	18
Lähteet	20
Liite: Hyviä käytänteitä haastattelutilanteisiin	24

Johdanto

Aluksi

Psykologin työhön lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian tutkimusyksikössä kuuluu olennaisena osana lasten ja nuorten oikeuspsykologiset haastattelut sekä poliisin avustaminen heidän toteuttamissaan lasten ja nuorten kuulemisissa. Tässä lopputyössä tarkastellaan autismikirjon lapsen ja nuoren haastatteluun liittyviä erityispiirteitä, sillä autismikirjon häiriöön liittyy monenlaisia erityisiä haasteita esitutkinnassa toteutettavan haastattelun näkökulmasta.

Lapsen kertomus on lapsiin kohdistuneissa rikosepäilyissä usein keskeinen ja ainoa näyttö. Lapsen kuulemisen ensisijainen tavoite on saada lapselta mahdollisimman paljon tietoa epäilyyn liittyen. Tämän tiedon tulisi lisäksi olla mahdollisimman tarkkaa ja luotettavaa. Haastattelua suunnitellessa sekä siinä toimiessa on tärkeää ymmärtää, miten lapsen mahdolliset kehityksen haasteet vaikuttavat hänen kykyynsä asettua ja toimia tilanteessa sekä kertoa kokemuksistaan. Kehityspsykologisen tiedon soveltaminen kunkin lapsen haastattelutilanteeseen kuuluu psykologin ydinosamiseen. Haastattelua suunniteltaessa ja sen aikana on pohdittava muun muassa seuraavia kysymyksiä: Onko lapsella kognitiivisessa toiminnassa, kuten kerronnassa tai muistissa haasteita, mitkä vaikuttavat hänen kykyynsä kertojana? Millaista kertomusta tältä lapselta hänen kehitystasonsa ja kykynsä tietäen voidaan keskimäärin odottaa? Mikä haastattelutilanteessa todennäköisesti tulee olemaan tälle lapselle tilanteessa vaikeaa, mikä todennäköisesti sujuu? Miten pystyn omalla toiminnallani tukemaan tätä lasta kertomaan kokemuksistaan mahdollisimman paljon ja mahdollisimman itsenäisesti?

Suomessa poliisin suorittamissa lasten ja nuorten kuulemisissa ja psykologien suorittamissa oikeuspsykologisissa haastatteluissa käytetään puolistrukturoitua NICHD-protokollaa (the National Institute of Child Health and Human Development Protocol; myöhemmin NICHD-runko), joka on kehitetty lasten haastattelujen työvälineeksi, ja kuuluu maailman tutkituimpiin lasten haastattelumenetelmiin (Lamb, Hershkowitz, Orbach & Esplin, 2008; La Rooy ym., 2015). NICHD-rungon kehittämisen taustalla on tieto ja ymmärrys ihmisen muistin toiminnasta, lapsen kognitiivisesta ja sosioemotionaalisesta kehityksestä ja siitä, millaiset olosuhteet helpottavat lapsen kykyä kertoa kokemuksistaan (La Rooy ym., 2015). NICHD-rungon kehittämisessä on kuitenkin käytetty tietoa *neurotyypillisten* (mm. National Autistic Society:n suosittelema termi henkilöstä, jolla ei ole neurologisia häiriöitä tai poikkeavuuksia) lasten kehityksestä (Lamb, Orbach, Hershkowitz, Esplin & Horowitch, 2007), jolloin erityisiä kehityksen haasteita, kuten autismikirjon häiriötä, ei ole rungossa kyetty huomioimaan.

Autismikirjon häiriö

Autismikirjon häiriö vaikuttaa siihen, miten ihminen on vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä siihen, miten hän aistii ja kokee ympäröivän maailman ja toimii siinä (National Autistic Society, 2020). Autismikirjon häiriö johtuu keskushermoston erilaisesta kehityksestä, ja sille on ominaista toimintakykyä haittaavat, laaja-alaiset ja pysyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation erityispiirteet sekä rajoittuneet, toistavat ja joustamattomat käytösmallit ja kiinnostuksen kohteet (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus, 2023). Autismikirjon lapsilla ja nuorilla on usein myös muita psykiatrisia tai neuropsykiatrisia oireita tai häiriöitä, kuten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö tai ahdistuneisuushäiriö.

Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat voivat ilmetä hankaluutena lukea ja ymmärtää sosiaalisia tilanteita ja niiden vaatimuksia. Monet asiat, jotka neurotyypilliset henkilöt kokevat luontevina ja vaistonvaraisina, ovat autismikirjon henkilöille vaativia ja ponnistelua tuottavia. Autismikirjon henkilöllä on usein esimerkiksi haasteita vastavuoroisessa keskustelussa sekä vaikeuksia käyttää eleitä, ilmeitä ja äänensävyä kommunikaationsa tukena sekä ymmärtää ja tulkita niitä toisen käyttämänä. Vitsien ja sarkasmin ymmärtäminen on haasteellista, ja autismikirjon henkilö usein ymmärtää asioita konkreettisesti ja kirjaimellisesti. Katsekontakti on usein poikkeavaa tai henkilöllä on vaikeuksia muodostaa, säädellä tai ylläpitää sitä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen poikkeavuudet luovat haasteita henkilölle itselleen, mutta myös hänen haastattelijalleen. Neurotyypillinen haastattelija saattaa kokea esimerkiksi katsekontaktin puuttumisen tai lapsen kerronnan tai muun ilmaisun niukkuuden usein hankalana, ja se saattaa herättää haastattelijassa riittämättömyyden ja osaamattomuuden tunteita. Se, että odottaa lapselta sellaisia taitoja ja kykyä olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa mitä hänellä ei ole, voi haitata sekä omaa että lapsen oloa ja suoriutumiskykyä tilanteessa.

Edelleen autismikirjon henkilöiden tiedonkäsittelyn toiminnoissa, kuten havaitsemisessa, tarkkaavuudessa, toiminnanohjauksessa, muistitoiminnoissa ja sosiaalisessa havaitsemisessa on havaittu poikkeavuutta neurotyypillisiin henkilöihin verrattuna (Moilanen & Rintahaka, 2017). Nämä tiedonkäsittelyn toiminnot ovat ensiarvoisen tärkeitä todistajanpsykologisesta näkökulmasta, ja vaikuttavat muun muassa siihen, millaisiin asioihin henkilön huomio ympäristössä kiinnittyy, mitä asioita hänen mieleensä tilanteesta painuu ja mitä hän muististaan haastattelutilanteesta pystyy palauttamaan. Autismikirjon henkilö voi muistaa valtavan määrän yksityiskohtaista tietoa jostakin asiasta, mutta hänellä voi olla

vaikeuksia palauttaa mieleen tilanteita tai tapahtumaketjuja. Tämä johtuu siitä, että autismikirjon henkilöiden omaelämäkerrallinen muisti (myös episodinen muisti tai tapahtumamuisti) toimii poikkeavasti ja koettujen aikaan ja paikkaan sidoksissa olevien tilanteiden muistaminen voi olla vaikeaa (Richards, & Milne, 2018). Omaelämäkerrallinen muisti tallentaa tietoa omista aikaan ja paikkaan sidonnaisista kokemuksistamme, tunteistamme ja havainnoistamme. Epäiltäessä henkilöön kohdistuvaa rikosta ja kuultaessa asianosaisia asian selvittelyyn liittyen ollaan kiinnostuneita juuri näistä kokemuksista. Kognitiivisten kykyjen, kuten muistin toimintaan liittyvien tekijöiden, lisäksi haastattelutilanteessa vaikuttavat sosiaaliset ja emotionaaliset tekijät, kuten esimerkiksi se, miten haastavana ja kuormittavana haastateltava kokee tilanteen. Myös tämä vaikuttaa merkittävästi siihen, miten autismikirjon henkilöt tilanteessa muistavat ja kertovat kokemuksistaan.

Haastateltavan kokema stressi

Haastattelu esitutkintatoimenpiteenä on jokaiselle haastateltavalle enemmän tai vähemmän stressiä ja kuormitusta aiheuttava sekä kognitiivisesti vaativa tilanne. Kauniston (2021) mukaan, *”kun tavoitteena on haastateltavan oikeudenmukainen kohtelu ja hyödyntämiskelpoisen parhaan mahdollisen tiedon kerääminen esitutkintaa varten, on haastattelijan pyrittävä sopeuttamaan haastattelutilanne haastateltavan mukaan”*. Se tarkoittaa Kauniston (2021) mukaan haastateltavan tilanteeseen asettumista ja kertomista hankaloittavien esteiden poistamista ja lievittämistä erilaisin keinoin. Käytännössä tarkoitetaan kaikkia sellaisia keinoja, joilla voidaan auttaa ihmistä keskittymään, pysymään rauhallisena, laskemaan stressitasoaan, tuntemaan olonsa turvalliseksi, hahmottamaan tilannetta ja pitäytymään asiassa. Haastateltavan tilanteessa kokemaa stressiä voidaan vähentää esimerkiksi traumainformoidulla työotteella sekä kontaktin rakentamisella

haastattelijan ja haastateltavan välille. Kontaktin rakentamisen tarkoituksena on yhteistyösuhteen muodostamisen lisäksi haastateltavan rentouttaminen. Stressin vähentäminen haastattelutilanteessa on sekä inhimillisesti tärkeää että suotuisaa muistin toiminnan kannalta. Stressaantuneena ihmisen on myös hankalampaa palauttaa mieleen menneitä tapahtumia ja kertoa niistä tarkalla ja luotettavalla tavalla. Haastateltavan kokema stressi heikentää myös haastattelijan ja haastateltavan välisen yhteistyösuhteen muodostumista. Autismikirjon henkilöille haastattelutilanteet voivat olla heidän erityispiirteidensä vuoksi erityisen kuormittavia. Lisäksi haastattelutilanteen yksi keskeisimmistä tavoitteista on yhteistyösuhteen muodostaminen haastateltavan kanssa, mikä voi autismikirjon lapsen ja nuoren kanssa olla erityisen hankalaa autismikirjon häiriöön liittyvien erityispiirteiden vuoksi.

Tutkimuskysymykset

Autismikirjon häiriö muodostaa erityisen haasteen haastattelijalle, haastattelutilanteelle sekä -menetelmälle. Tässä lopputyössä tarkastellaan, millaisia suosituksia ja soveltamisedotuksia tutkimuskirjallisuudessa on esitetty autismikirjon lasten ja nuorten haastatteluun esitutkinnassa. Keskeiset löydökset on koottu kappaleeseen *Tulokset*. Lopuksi on esitetty *Diskussio*, jossa tarkastelen tutkimustuloksia käytännön työn kannalta. Lisäksi liitteenä on *Hyviä käytänteitä haastattelutilanteeseen* autismikirjon lapsen tai nuoren haastattelua suunniteltaessa sekä haastattelun aikana.

Metodi

Tutkimusmetodina lopputyössä on kirjallisuushaku. Kirjallisuus ja artikkelit haettiin pääasiassa Google Scholarista ja Åbo Akademin Alma-tietokannasta, sekä lähteitä eri aihealueista saatiin myös artikkeleiden ja teosten lähdeluetteloinneista. Hakuja tehtiin muun

muassa seuraavin hakusanoin: *eyewitness testimony in ASD, NICHD protocol, episodic memory, socioemotional support.*

Tulokset

Haastattelun suunnittelu ja valmistautuminen

Kontaktin ja yhteistyösuhteen muodostaminen autismikirjon henkilöön saattaa olla tavallista hankalampaa ottaen huomioon autismikirjon häiriöön liittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten tilanteiden hahmottamisen haasteet. Maras, Mulcahy, Crane, Hawken & Memonin (2018) tutkimuksessa poliisin kokemus oli, että kontaktin luominen autismikirjon henkilön kanssa on haastavaa, ja haastattelutilannetta ja –tapaa tulisi eri tavoin muokata, jotta haastattelusta saadaan hyödyntämiskelpoista tietoa mahdollisimman paljon. Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan luottamuksellisen suhteen rakentaminen autismikirjon henkilöön vaatii suunnittelua, ennakkointia, erilaisia toimintatapoja ja enemmän aikaa. Haastattelun suunnittelu on avainasemassa kaikissa haastatteluissa, mutta etenkin autismikirjon henkilön kohdalla se on erityisen tärkeää. Lisäksi autismikirjon häiriö on vaikeusasteeltaan ja oirekuvaltaan hyvin heterogeeninen häiriö (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus, 2023), minkä vuoksi on tärkeää etukäteen selvittää juuri tämän lapsen tai nuoren toimintakykyä helpottavat ja haittaavat tekijät häntä tuntevilta tahoilta, kuten vanhemmilta, koulusta tai hoitotaholta. Näiden tekijöiden huomioiminen helpottaa autismikirjon henkilön asettumista kuulemistilanteeseen ja näin ollen auttaa haastattelijan ja haastateltavan välisen yhteistyösuhteen muodostumista.

Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan autismikirjon henkilölle rutiinit ovat tärkeitä. Uudet tilanteet ja muutokset rutiineissa, kuten esimerkiksi

hakeminen koulusta kesken päivän poliisiasemalle tai oikeuspsykiatrian yksikköön, ovat erityisen kuormittavia. Vaikka päivä olisikin henkilöllä tiedossa ja suunniteltu, on videoitavaan kuulemiseen joutuminen autismikirjon henkilölle hyvin kuormittava tilanne. Tapausesimerkki: *”Joona” saapui haastatteluun koulusta tutun perheohjaajan tuomana. Joonalle oli kerrottu, että hän tulee keskustelemaan psykologin kanssa. Joona pyysi saada vetää hupun kasvojensa suojaksi. Joona oli tilanteessa hyvin niukka ja vastaili yhdellä sanalla tai ei ollenkaan. Haastattelu päättyi lopettamaan melko nopeasti. Haastattelun jälkeen Joona oli kertonut perheohjaajalle, että taustahuoneessa olevat ihmiset ja kamerat jännittivät häntä. Haastattelua päättyi yrittämään uudelleen toisena päivänä, jolloin Joona kykeni kertomaan asioistaan enemmän.*

Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan autismikirjon henkilön ylikuormittuminen voi näkyä epätavanomaisena liikehdintänä, paniikkikohtauksena tai sulkeutumisella ja vetäytymisellä pois tilanteesta ja kontaktista. Autismikirjon henkilön voi olla hankala sanoittaa tai säädellä käyttäytymistään asianmukaisella tavalla. ”Joonan” tapauksessa puhumattomuuden syynä mitä todennäköisimmin oli tilanteesta johtuva ylikuormittuminen, mikä ilmeni vetäytymisellä kontaktista. Haastateltavan ylikuormittuessa tärkeintä on pysyä itse rauhallisena ja auttaa haastateltavaa rauhoittumaan. Kaikki lapset ja nuoret eivät tunnista, osaa tai uskalla tarpeitaan sanoittaa, jolloin myös tästä syystä haastattelijan olisi tärkeää selvittää etukäteen lapsen toimintakykyä haittaavia tekijöitä. Lasta tai nuorta tuntevalta taholta on hyvä tiedustella, mikä tälle lapselle tai nuorelle erityisesti aiheuttaa ahdistusta ja kuormittumista ja miten sitä voi kuulemistilanteessa minimoida. On myös hyvä selvittää, miten henkilön ylikuormittumisen havaitsee ja mitkä tekijät rauhoittavat häntä tilanteesta ylipääsemiseksi parhaiten. Autismikirjon henkilöllä voi olla opittuja itsensä rauhoittamisen strategioita, joista myös haastattelijan on hyvä tietää etukäteen.

Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan tilanteen ennakointi lapselle tai nuorelle helpottavat hänen kokemaansa kuormitusta. Autismikirjon henkilön on tärkeää tietää etukäteen mitä tulee tapahtumaan, missä, miksi, kenen kanssa ja miten kauan tilanne kestää. Ikä- ja kehitystaso sekä epäilyyn liittyvät olosuhteet huomioiden haastateltavalle voi lähettää esimerkiksi kirjallisen kutsun haastatteluun, missä on selitettynä mahdollisimman selkeästi ja vaiheittain haastattelupäivän kulku. Kirjeeseen voi liittää kuvia haastattelupaikasta ja –huoneesta. Autismikirjon lapsen ja nuoren kohdalla luottamuksellisen suhteen rakentamiseen kannattaa varata aikaa mahdollisuuksien mukaan järjestämällä tutustumiskäynti ennen varsinaista haastattelua tai varautumalla useampaan haastattelukertaan. Autismikirjon henkilöillä saattaa esiintyä ali- tai yliherkkyyttä ääniin, kosketukseen, makuun, hajuun, valoon, väreihin, lämpötilaan tai kipuun (Moilanen & Rintahaka, 2017). ”Joonan” tapauksessa haastatteluhuoneessa oli kirkkaat valot, ja haastattelijalle tuli vaikutelma, että tilanteen yleisen kuormituksen lisäksi myös haastatteluympäristö vaikeutti hänen oloaan, jota hän pyrki helpottamaan suojautumalla hupun alle. Haastattelupaikkaa suunniteltaessa autismikirjon henkilön aistiyliherkkyys on tärkeä huomioida aistiympäristöllä, kuten minimoimalla aistiylikuormitusta aiheuttavien näköärsykkeiden ja äänten määrä sekä kirkkaat valot tai värit.

Karan (2020) mukaan haastattelutilanteessa luottamuksellisen suhteen muodostamiseksi on ensinnäkin tärkeää sanoittaa haastateltavalle mahdollisimman selkeästi tilanteen eteneminen, ennakoida siirtymätilanteet ja sanoittaa mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Ohjeet ovat tärkeää antaa selkeästi ja rauhallisesti vaihe kerrallaan. Autismikirjon henkilölle on tärkeää kertoa, miten hänen odotetaan tilanteessa toimivan. Kaunisto (2021) kuvaa, että tilannetta on hyvä selittää mahdollisimman konkreettisesti: *”Sinä saat istua tässä tuolilla ja minä istun tässä. Minulla on tässä paperissa kysymyksiä sinulle.*

Kysyn sinulta kysymyksiä ja sinä saat vastata niin hyvin kuin pystyt. Kirjoitan tärkeitä asioita tänne paperille.” Haastateltavan on helpompi keskittyä ja asettua tilanteeseen levollisesti, kun hän tietää mitä on tapahtumassa ja miten hänen tulee tilanteessa toimia. Haastattelutilanteen eri vaiheiden jäsentämisen apuna voi olla hyvä käyttää kuvallista tukea, kuten valokuvia tai piirroksia. Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2020) mukaan jos lapsi osaa lukea, visuaalinen tuki voi olla myös kirjoitetussa muodossa. Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2011) mukaan haastattelutilanne on hyvä pitää mahdollisimman lyhyenä keskittymisen tukemiseksi.

Karan (2020) mukaan kielen on hyvä olla mahdollisimman selkeää ja konkreettista ja haastattelijan on hyvä käyttää yksiosaisia lauseita. Tarkkaavuuden tukemiseksi haastateltavan nimen käyttö on suositeltavaa. Kansallisen autismijärjestön (National Autistic Society, 2011) mukaan oma äänensävy ja kasvonilmeet on hyvä pitää suhteellisen neutraaleina, sillä autismikirjon henkilöt saattavat tulkita ne virheellisesti. Autismikirjon lapsen ja nuoren kohdalla on hyvä varautua kertomaan, miksi jokin asia on haastattelutilanteessa tärkeää ja miksi tilanteessa toimitaan niin kuin toimitaan. Perustelujen antaminen lapsen iän ja kehitystason mukaisella tavalla saattaa usein helpottaa yhteistyösuhteen muodostamista. Erityisesti autismikirjon henkilön kielelliset taidot on hyvä selvittää etukäteen. Autismikirjon henkilöillä puheen tuottaminen saattaa olla parempaa kuin puheen ymmärtämisen kyky, mikä saattaa johtaa haastattelijaa harhaan haastateltavan todellisista kielellisistä kyvyistä. Puheen ymmärtämisen heikkoutta voi tukea esimerkiksi kirjoitetulla materiaalilla ja antamalla kysymysten prosessoimiseen tavanomaista enemmän aikaa. Karan (2020) mukaan haastateltavalta ei pidä edellyttää katsekontaktia, sillä se voi vaikeuttaa varsinaiseen asiaan keskittymistä. Esimerkiksi viistoittain istuminen voi kuormittaa autismikirjon henkilöä vähemmän. Haastattelupaikan tai istumisjärjestelyn miettiminen voi

tuntua toisarvoiselta, mutta se on verrattain helppo huomioida ja sillä voi olla merkittävä vaikutus haastateltavan toimintakykyyn ja suoriutumiseen. Lisäksi monien, vaikkakin pieneltä tuntuvien, asioiden huomiointi vähentää tilanteesta aiheutuvaa kokonaiskuormitusta ja voi ehkäistä ylikuormittumista.

Karan (2020) mukaan epäilyä selvitettäessä autismikirjon henkilölle on tärkeää esittää yksiosaisia, konkreettisia kysymyksiä ja antaa hänelle aikaa ajatella ennen vastaamista. Autismikirjon henkilölle näönvarainen tiedonkäsittely voi olla parempaa kuin kuulonvarainen, ja hänelle voi olla helpompaa ymmärtää kysymykset, kun hän voi lukea ne paperista. Konditionaali-muotojen (-isi) sijaan autismikirjon henkilön kanssa on hyvä käyttää käskymuotoja (Kertoisitko... - Kerro). Haastattelussa on tärkeää viitata henkilöihin nimellä, sillä autismikirjon henkilölle pronomien ymmärtäminen ja käyttö saattavat olla haasteellista.

Sosioemotionaalinen tuki

Kontaktin luominen lapseen ja sosioemotionaalisen tuen antaminen lapselle haastattelun aikana on hyvin olennainen osa NICHD-runkoa ja sen merkitystä on edelleen vahvistettu NICHD-rungon uusimmassa versiossa (The Revised NICHD Protocol). Vaikka NICHD-rungossa on erillinen kontaktin luomisvaihe, jossa lapseen tutustutaan ja häntä pyydetään kertomaan esimerkiksi omista mielenkiinnonkohteistaan, on haastattelijan tärkeää pyrkiä luomaan ja pitämään yllä kontaktia lapseen haastattelun alusta haastattelun loppuun saakka. Haastattelijan antama sosioemotionaalinen tuki on kiinnostusta lapsesta ja hänen ajatuksistaan ja tunteistaan sekä neutraalia, ei-johdattelevaa tunteiden ja ajatusten positiivista vahvistamista. Sosioemotionaalinen tuki on myös esimerkiksi lapseen viittaaminen nimellä ja lapsen kertomusta helpottavien ilmausten (eng. facilitators) käyttö haastattelun aikana. Sosioemotionaalisen tuen antaminen haastattelun aikana vähentää

lapsen tilanteessa kokemaa stressiä ja ahdistusta, jolloin yhteistyösuhteen muodostaminen lapsen kanssa on helpompaa. Tällöin lapsi on myös motivoituneempi vastaamaan haastattelijan kysymyksiin, mikä lisää lapsen haastattelussa antaman informaation määrää ja tarkkuutta (esim. Hershkowitz, 2009).

Almeida, Lamb & Weisblattin (2019) tutkimus on tietävästi ensimmäinen tutkimus, jossa on tutkittu haastattelijan antaman sosioemotionaalisen tuen vaikutusta autismikirjon lapsiin NICHD-protokollan mukaisessa haastattelutilanteessa. Tutkimuksessa havaittiin, että sosioemotionaalinen tuki (esim. ei-johdatteleva positiivinen vahvistus, helpottavien ilmausten käyttö) haastattelun aikana lisäsi yksityiskohtien määrää sekä autismikirjon lasten, että neurotyypillisten lasten kertomuksissa ensimmäisessä haastattelussa (kaksi viikkoa tapahtuman jälkeen), mutta samanlaista muistisuoriutumista parantavaa vaikutusta ei havaittu kummassakaan ryhmässä enää toisessa haastattelussa (kaksi kuukautta tapahtuman jälkeen). Tutkimuksen perusteella autismikirjon lapset vaikuttavat hyötyvän samalla tavalla sosioemotionaalisesta tuesta haastattelun aikana kuin neurotyypilliset ikätoverinsa.

Säännöt

NICHD-protokollan mukaisessa haastattelussa yhtenä olennaisena osana ennen epäilyyn siirtymistä on käydä läpi lapsen asemaan liittyvät oikeudet ja velvollisuudet sekä säännöt lapsen ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla. Useimmin lapsia kuullaan asianomistajan asemassa, jolloin lapsen oikeus on olla kertomatta mitään, mutta velvollisuus puhua totta niistä asioista mitä kertoo. Haastattelija käy NICHD-protokollan mukaisesti aina läpi myös sen, että lapsi voi vastata, ettei tiedä, muista tai ymmärrä ja että hän saa korjata haastattelijaa tarvittaessa. Ohjeistuksena on, että haastatteluun liittyviä sääntöjä on hyvä harjoitella esimerkkien avulla etenkin pienten lasten kohdalla, jotta voidaan varmistua siitä, että lapsi on ymmärtänyt ne. Karan (2020) mukaan autismikirjon lapsen ja nuoren kohdalla

olennaisinta on käydä läpi oikeudet ja velvollisuudet mahdollisimman selkeästi ja konkreettisesti. Abstraktit asiat voivat olla autismikirjon henkilölle vaikeita hahmottaa, jolloin tulisi pyrkiä mahdollisimman konkreettiseen lähestymistapaan. Kaikki mahdollinen haastateltavalle annettava tieto olisi hyvä antaa myös ymmärrettävässä kirjallisessa muodossa. Lasten kohdalla voi käyttää myös kuvia ymmärryksen tukena.

Totuus-valhe –erottelukykyä saatetaan arvioida kysymällä lapselta esimerkiksi: Jos sanon että kenkäni on punaiset, onko se totta vai ei? Malloy, Mugno & Arndorfer (2018) esittävät, että koska autismikirjon henkilölle toisen perspektiivin ottaminen on vaikeaa, saattavat tämänkaltaiset kysymykset olla haastavia. Toisen perspektiivin ottamista edellytetään useiden muidenkin sääntöjen kohdalla. Tarkempia soveltamisehdotuksia sääntöjen läpikäymiseksi autismikirjon lapsen ja nuoren kanssa ei ole. Autismikirjon lasta ja nuorta kuullessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että säännöt, jotka sisältävät toisen perspektiivin ottamisen, saattavat olla haasteellisia ymmärtää.

Autismikirjon häiriöön liittyy vaikeuksia ymmärtää toisen ihmisen mieltä; sen aikomuksia, uskomuksia ja tuntemuksia (Moilanen, Mattila, Loukusa & Kielinen, 2012). Näiden mielen teorian puutteiden vuoksi autismikirjon lapsilla ja nuorilla saattaa olla vaikeuksia ymmärtää haastattelun tavoitetta ja sitä, mistä asioista heidän odotetaan kertovan. Malloy ym. (2018) esittävät, että autismikirjon lasta ja nuorta haastatellessa saattaa olla syytä erityisesti painottaa sitä, ettei haastattelija tiedä mitä on tapahtunut ja korostaa haastateltavan roolia tiedon antajana.

Vapaa kerronta

NICHD-runco perustuu lapsen vapaan kerronnan maksimoimiseen, sillä tiedetään, että avoimet kysymykset, kuten ”Kerro kaikki mitä tapahtui” tuottavat yksityiskohtaisen ja tarkan kertomuksen tapahtumasta tai tapahtumista ilman, että haastattelu vaikuttaisi lapsen

kertomukseen (Lamb ym., 2015). Lukuisten tutkimusten perusteella on kuitenkin havaittu, että autismikirjon häiriöön liittyvä episodisen muistin ongelma tulee erityisen ilmeiseksi käytettäessä avoimia kysymyksiä, ja autismikirjon lapset ja nuoret tuottavat vapaassa kerronnassa vähemmän tapahtumaan liittyviä yksityiskohtia kuin neurotyypilliset lapset ja nuoret (Bruck ym., 2007; McCrory, Henry, & Happe, 2007; Millward, Powell, Messer, & Jordan, 2000; Mattison, Dando, & Ormerod, 2015).

Vaikka autismikirjon lapsilla on vaikeuksia vapaassa kerronnassa, vapaan kerronnan osuutta ei tutkimuskirjallisuudessa suositella vähennettävän haastattelutilanteissa (Malloy ym. 2018). Kuten edellä on todettu, avointen kysymysten käyttö varmistaa sen, ettei haastattelu vaikuta lapsen kertomukseen, ja suljettujen kysymysten käytön on havaittu lisäävän virheellisen tiedon määrää myös autismikirjon lapsilla verrattuna vapaaseen kerrontaan (Bruck ym. 2007). On kuitenkin tärkeää, että autismikirjon lasta tai nuorta haastateltaessa haastattelija on tietoinen vapaan kerronnan vaikeuksista, jolloin odotuksia pystyy suhteuttamaan kunkin lapsen kykytasoon. Lapsen kykytasoon liian haastavien kysymysten esittäminen voi tuntua lapsesta painostavalta, vaikeuttaa kontaktia ja vaikuttaa lapsen motivaatioon sitä heikentäen. Autismikirjon henkilöä haastateltaessa onkin erityisen tärkeää, että haastattelija on joustava ja kykenee suhteuttamaan odotuksensa henkilön kykyihin ja haastattelutilanteeseen (Krackow, 2018).

Tuki ja apuvälineiden käyttö mieleen palautuksessa

On esitetty, että autismikirjon henkilöt voivat muistaa yhtä paljon informaatiota kuin neurotyypilliset henkilöt, jos kysymystekniikka tarjoaa tukea mieleen palautukseen (The Task Support Hypothesis, esim. Bowler, Matthews & Gardiner, 1997). Aiheeseen liittyvä todistajanpsykologinen tutkimus on keskittynyt paljolti aikuisiin autismikirjon henkilöihin, mutta myös lapsiin ja nuoriin liittyvää tutkimusta on alkanut nousta esiin. Onkin esitetty, että

autismikirjon lapset ja nuoret hyötyisivät lisätuesta lisätäkseen kerronnan määrää vapaassa kerronnassa (Malloy, ym. 2018). Kuten edellä on mainittu, autismikirjon häiriöön liittyy ongelmia esimerkiksi episodisessa muistissa ja oman toiminnan ohjaamisessa. Toiminnanohjauksen ongelmat voivat ilmetä juuri esimerkiksi asioiden ja tilanteiden jäsentämisen ongelmina. Haastattelutilanteessa autismikirjon lapsen ja nuoren toiminnan ohjauksen puutteita on hyödyllistä tukea aktiivisesti ja omalla puheella ohjata haastateltavan tarkkaavuuden kohdentamista ja ylläpitämistä käsiteltävässä asiassa, mikä edesauttaa myös asioiden muistista hakua ja mieleen palautusta. Malloyn ym. (2018) mukaan autismikirjon lapset voivat hyötyä ylimääräisestä käsiteltävän tilanteen raamittamisesta ja strukturoinnista (eng. scaffolding, prompting). On esitetty, että fokusoivat avoimet kysymykset (eng. cued invitations) ”*Aiemmin kerroit että* (lapsen kertoma asia), *kerro lisää siitä* (lapsen kertoma asia)” tai ”*Kerro lisää siitä* (lapsen kertoma asia) strukturoivat käsiteltävää asiaa ja voivat tästä syystä erityisen tärkeitä käytettäväksi autismikirjon lasten ja nuorten kuulemisissa (Almeida, Lamb, & Weisblatt, 2018; Malloy, 2018). Tämänkaltaiset fokusoivat avoimet kysymykset ovat lapsen aiemmin kertomaan perustuvia kysymyksiä/kehotuksia jatkaa kerrontaa, ja jotka auttavat lasta ohjaamaan tarkkaavuutensa hänen aiemmin jo mainitsemaansa yksityiskohtaan. Fokusoivien avoimien kysymysten voidaan siten ajatella sisältävän kontekstuaalisia vihjeitä, jotka auttavat lasta mieleen palautuksessa ja myös tuottavat useammin laajoja ja monisanaisia vastauksia, mikä on erityisen tärkeää haastateltaessa lasta esitutkinnassa. Kontekstuaalisen vihjeen käyttöä on hyödynnetty luovasti Maras ym. (2020) tutkimuksessa, jossa kontekstuaalisina vihjeinä toimivat post-it-laput. Kyseisestä menetelmästä (Witness-Aimed First Account, WAFA) on saatu lupaavia tuloksia, sillä Maras ym. (2020) tutkimuksessa sen havaittiin auttavan autismikirjon henkilöitä tarkan ja yksityiskohtaisen kertomuksen tuottamisessa. Menetelmässä haastateltava saa ensin kertoa

mielestään tärkeimmän osan tapahtumasta ja sitten yksitellen mitä muita asioita hän muistaa. Haastattelija kirjoittaa haastateltavan tuottamat kertomuksen osat post it –lapuille ja asettaa ne molempien nähtäville. Sen jälkeen lapuille kirjoitettuihin osiin palataan erikseen avoimella kysymystekniikalla. Lappujen avulla avoimet kysymykset saadaan sidottua kontekstiin, mikä auttaa mieleen palautusta ja auttaa pitäytymään kyseisessä asiassa. Lappujen voi ajatella vähentävän työmuistin ja toiminnanohjauksen kuormaa haastattelutilanteessa, ja toimivat myös visuaalisena tukena, mikä on havaittu hyödylliseksi autismikirjon henkilöillä. Kyseisessä tutkimuksessa tutkittavat olivat aikuisia, mutta tekniikka voisi olla hyödyllinen käytettäväksi myös nuorisoikäisten autismikirjon haastateltavien kanssa.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty myös piirtämisen voivan olla hyvä lisätyökalu autismikirjon lapsen ja nuoren mieleen palautuksen ja kerronnan tukena. Dando, Wilcock, & Milne (2009) ovat kehittäneet piirtämismenetelmän (Sketch-RC; the Sketch Reinstatement of Context), jonka pohjana on kognitiivisessa haastattelussa (eng. CI; the cognitive interview) käytetty muistisuoriutumista tehostava elementti (MRC; mental reinstatement of context). MRC on yksi kognitiivisen haastattelun merkittävimmistä osatekijöistä, ja pohjautuu ajatukseen, että onnistunut muistaminen on riippuvainen mieleen painamisen ja mieleen palautuksen samankaltaisuudesta. Tämä pyritään luomaan useiden kielellisesti annettujen ohjeiden avulla, joiden tavoite on saada haastateltava sijoittamaan itsensä mielessään takaisin tapahtumahetkeen. Tämä kuitenkin vaatii autonoeettista tietoisuutta (eng. autoeetic consciousness) eli kyvyn matkustaa mielessä taaksepäin, minkä on esitetty olevan autismikirjon henkilöillä heikentynyt (ks. Almeida ym., 2018). Kognitiivinen haastattelu onkin kehitetty alun perin neurotyypillisten aikuisten kuultavien mieleen palautuksen tueksi. Sketch-RC -piirtämismenetelmässä haastateltavat piirtävät tapahtuman tai tapahtumia

vapaan mieleen palautuksen vaiheessa. Piirtämisen yhteydessä heitä pyydetään kertomaan haastattelijalle piirroksen eri osista ja yksityiskohdista. Haastatteluprotokolla jatkuu tavanomaiseen tapaan tämän vaiheen jälkeen, mutta piirros jää haastateltavan nähtäville ja saataville loppuhaastattelun ajaksi. Mattison, Dando & Ormerodin (2015) ja Mattison ym. (2018) tutkimuksissa havaittiin, että Sketch-RC- menetelmä lisäsi autismikirjon nuorten kerronnan tarkkuutta, mutta ei yksityiskohtia. Mattison ym. (2015) tutkimuksessa myös havaittiin, että nuoret, joilla oli autismikirjon häiriö ja jotka piirsivät kerronnan aikana, olivat tarkempia raportoidessaan henkilöön liittyvää informaatiota ja raportoivat enemmän oikeita toimintaan liittyviä yksityiskohtia kuin kontrolliryhmä, joka ei piirtänyt kerronnan aikana. Mattison ym. (2015) esittävät, että piirtäminen saattaa lisätä sosiaaliseen informaatioon liittyviä yksityiskohtia autismikirjon lasten ja nuorten kertomuksissa, ja muutoinkin tehostaa mieleenpalautusta (ks. kuitenkin Henry ym., 2017). Malloy ym. (2018) esittävät, että piirtäminen vapaassa mieleen palautuksessa voisi olla helppo yhdistää NICHD-haastatteluprotokollaan tehostamaan tapahtuman tai tapahtumien mieleen palauttamista lapsilla ja nuorilla.

NICHD-rungossa kontaktin luomisvaiheessa voidaan käyttää piirtämistä, esimerkiksi lapsen pyytäminen piirtämään jotain mistä pitää. Piirtäminen kontaktinluomisvaiheessa voi helpottaa lapsen tilanteessa kokemaan stressiä tai jos lapsi kokee itsestä kertomisen hankalana. Piirtäminen voi lisäksi suunnata tarkkaavuutta pois sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, minkä autismikirjon lapset ja nuoret voivat kokea haastavana.

Kertomuksen piirteet

Tutkimusten mukaan autismikirjon lasten kertomuksen piirteissä on havaittu eroja verrattuna neurotyypillisiin lapsiin, siten että autismikirjon lasten kertomuksissa korostuu keskeisten tapahtumien sijaan perifeeriset yksityiskohdat (McCrary ym. 2007; Happe & Frith,

2006). Tämä voi ilmetä niin, että lapset voivat kertoa toisarvoisempaa informaatiota (esim. sivullisen kuvaaminen) ja jättää pois keskeisiä yksityiskohtia (esim. hyökkääjän kuvaaminen) jotka ovat oleellisimpia tietoja rikostutkijoille (Malloy ym. 2018).

Autismikirjon henkilöiden kertomukset kokemuksistaan ovat epäjohdonmukaisempia kuin neurotyypillisillä henkilöillä, ja heidän voi olla vaikea yhdistää tietoa toisiinsa (kuka teki, mitä teki ja missä teki). Tämän vuoksi on tärkeää rakentaa yhteys siihen, mistä puhutaan kuitenkin johdattelematta haastateltavan kerrontaa (Kara, 2020). Tilanneyhteyden rakentaminen onnistuu esimerkiksi edellä jo mainituilla kontekstuaalisilla vihjeillä. Autismikirjon lasten kertomusten sisällöissä on havaittu puutteita kertomuksen rakenteessa, syy-yhteyksien, sosiaalisten tilanteiden ja oman mielensisäisen informaation kuvaamisessa (Capps, Losh, & Thurber, 2000; Diehl, Bennetto, & Young, 2006; Bruck ym., 2007). Tästä syystä autismikirjon lasten kertomukset saattavat näyttäytyä epäloogisina ja niukkoina, mikä voi vaikuttaa heidän kertomuksensa pitämiseen vähemmän luotettavana. Kertomuksen luotettavuutta tulee kuitenkin aina arvioida suhteessa lapsen kehitys- ja kykytasoon. Onkin tärkeää ymmärtää, mitkä piirteet ovat autismikirjon lapsen ja nuoren kertomuksessa tyypillisiä ja mitkä eivät, ja tarvittaessa auttaa lasta tuottamaan parempia tapahtumakuvauksia. Malloy ym. (2018) esittävät, että ajan segmentointi (*Kerro kaikki mitä tapahtui siitä hetkestä* [lapsen mainitsema toimi] *siihen hetkeen* [seuraava toimi]) voi erityisesti auttaa autismikirjon lapsia tuottamaan loogisesti eteneviä ja koherentteja kertomuksia.

Koska autismikirjon lapsilla on haasteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa kognitiossa, autismikirjon lasten kertomuksissa voi olla puutteita omien mielensisäisten tilojen ja emootioiden, sosiaalisten suhteiden ja keskustelujen kuvaamisessa (Malloy, ym. 2018). Tutkimuksissa on havaittu, että aikuiset autismikirjon henkilöt muistavat

vähemmän yksityiskohtia ihmisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin liittyen kuin aikuiset, joilla ei ole autismikirjon häiriötä (Maras & Bowler, 2012). Malloyn ym. (2018) mukaan haastattelijan tulee kiinnittää huomiota erityisesti tilanteeseen liittyvän sosiaalisen informaation selvittämiseen, kuten mitä tilanteessa sanottiin ja millaisia keskusteluja käytiin. Edelleen haastateltavan mielensisäisen informaation selvittäminen, esimerkiksi, miltä haastateltavasta tuntui tai mitä hän tilanteessa ajatteli, on tärkeää, sillä nämä ovat yksityiskohtia, jotka autismikirjon lapsilla ja nuorilla saattaa heidän kertomuksissaan puuttua.

Diskussio

Tässä lopputyössä tarkasteltiin millaisia suosituksia ja soveltamisehdotuksia tutkimuskirjallisuudessa on esitetty autismikirjon lasten ja nuorten kuulemisiin esitutkinnassa. Aihetta oli vaikea rajata, sillä haastateltavan kykyyn palauttaa muististaan tutkinnan kannalta olennaisia tietoja vaikuttaa niin moni asia aina kyselytekniikasta niihin toimintatapoihin, joiden avulla haastattelija pyrkii saamaan haastateltavan rentoutumaan ja tunteen olonsa turvalliseksi. Autismikirjon henkilöiden kohtaamiseen ja haastatteluun on olemassa monenlaisia tutkittuja ja hyväksi havaittuja käytänteitä, joista olennaisimpia on koottu liitteeseen. Aiheesta on viime vuosina tehty useita kotimaisia julkaisuja, esimerkiksi *Oikeusturva ja kuntoutus kuntoon 2020* – hankkeen myötä laadittu Autismsäätiön infovihko *Neurokirjon henkilö epäiltyinä tai syytettynä rikosoikeudellisessa järjestelmässä*, jossa huomioitavat asiat ja toimivat käytänteet ovat ytimekkäästi ja selkeästi ilmaistuna. Lisäksi vuonna 2021 julkaistiin Jasmin Kauniston toimittama *Poliisityön psykologia*, jonka kappaleessa *Erytyspiirteiset kuultavat* on esitetty monia tärkeitä ohjenuoria erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kuulemiseen. Lisäksi poliisin näkökulmasta on tehty vuonna 2022 Jaana Sjöblomin Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö *Neurokirjon*

asiakkaan kuulustelu. Huomattavaa kuitenkin on, että monet julkaisuista keskittyvät aikuisiin ja heidän kuulemisissaan huomioitaviin seikkoihin, ja vielä on vähän tutkimusta siitä, millaisia seikkoja erityisesti autismikirjon lasten haastattelutilanteessa ja NICHD-protokollan käytössä on huomioitava. Haastattelukäytänteitä läpikäydessä on pohdittava, mikä on soveltuvaa ja huomionarvoista pienempien lasten kohdalla ja mikä ei. Lisäksi vielä uupuu selkeään tutkimusnäyttöön perustuvat mieleen palautuksen tukikeinot autismikirjon lapsille ja nuorille. Monet tutkimustuloksista, kuten piirtämisen käyttö vapaassa mieleen palautuksessa, ovat vasta alustavia, mutta rohkaisevia ja suuntaa antavia. Kysymystekniikan osalta suositeltavaa on raamittaa käsiteltävää aihetta ja kontekstuaalisten vihjeiden avulla tukea mieleen palautusta. Monien suositusten voi ajatella olevan yleisestikin hyödynnettävissä lapsiin, joilla esimerkiksi oman toiminnan ohjaaminen on heikkoa, sekä muihin haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on kuitenkin selvää, että autismikirjon lasten ja nuorten kertomukset ovat niukempia ja niistä puuttuu tutkinnan kannalta oleellisia tietoja, joten autismikirjon lasten oikeuksien toteutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että tehokkaita mieleen palauttamisen strategioita edelleen tutkitaan sekä hyödynnetään esitutkinnassa.

Lähteet

- Almeida, T. S., Lamb, M. E., & Weisblatt, E. J. (2019). Effects of delay, question type, and socioemotional support on episodic memory retrieval by children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 49*(3), 1111–1130.
- Autismikirjon häiriö. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2023 (viitattu 8.2.2023). Saatavilla internetissä: www.kaypahoito.fi
- Bruck, M., London, K., Landa, R., & Goodman, J. (2007). Autobiographical memory and suggestibility in children with autism spectrum disorder. *Development & Psychopathology, 19*, 73–95.
- Bowler, D. M., Matthews, N. J., & Gardiner, J.M. (1997). Asperger's syndrome and memory: Similarity to autism but not amnesia. *Neuropsychologia, 35*, 65-70.
- Capps, L., Losh, M., & Thurber, C. (2000). "The frog ate the bug and made his mouth sad": Narrative competence in children with autism. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*, 193–204.
- Dando, C. J., Wilcock, R., & Milne, R. (2009). The cognitive interview: The efficacy of a modified mental reinstatement of context procedure for frontline police investigators. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition, 23*(1), 138–147.

- Diehl, J. J., Bennetto, L., & Young, E. C. (2006). Story recall and narrative coherence of high-functioning children with autism spectrum disorders. *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*, 87–102.
- Richards, J., & Milne, R. (2018). The cognitive interview and its use for people with autism spectrum disorder: Can we create an ASD friendly version? In J. L. Johnson, G. S. Goodman, & P. C. Mundy (Eds.), *The Wiley handbook of memory, autism spectrum disorder, and the law*. Wiley Blackwell.
- Happé, F., & Frith, U. (2006). The weak coherence account: Detail-focused cognitive style in autism spectrum disorders. *Journal of Autism & Developmental Disorders, 36*, 5–25.
- Henry, L. A., Crane, L., Nash, G., Hobson, Z., Kirke-Smith, M., & Wilcock, R. (2017). Verbal, visual, and intermediary support for child witnesses with autism during investigative interviews. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 8*, 2348–2362.
- Hershkowitz, I. (2009). Socioemotional factors in child sexual abuse investigations. *Child Maltreatment, 14*, 172–181.
- Kara, S. 2020: Neurokirjon henkilö epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Tietoa poliiseille, asianajajille, tuomareille ja syyttäjille. Oikeusturva ja kuntoutus kuntoon 2020-hanke. Helsinki, Autismisäätiö.
- Kaunisto, J., Hyyti, J., Koskelainen, M., & Nieminen, A. 2021: Poliisityön psykologia. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.
- Krackow, E. (2018). Clinical and forensic interviewing of children and adults with autism spectrum disorder: Strategies for improving eyewitness memory reports. In J. L. Johnson, G. S. Goodman, & P. C. Mundy (Eds.), *The Wiley handbook of memory, autism spectrum disorder, and the law* (pp. 311–339). Wiley Blackwell.

- Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31(11-12), 1201–1231.
- Lamb, M.E., Hershkowitz, I., Orbach Y. & Esplin, P.W. (2008). Interviewing Children with Intellectual and Communicative Difficulties. Teoksessa: *Tell Me What Happened. Structural Investigative Interviews of Child Victims and Witnesses*. John Wiley & Sons, Chichester, England.
- La Rooy, D., Brubacher, S.P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I., Korkman, J., Myklebust, T., Naka, M., Peixoto, C.E., Roberts, K.P., Stewart, H. and Lamb, M.E. (2015). The NICHD protocol: a review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, Vol. 1 No. 2, pp. 76-89.
- Malloy, L. C., Mugno, A. P., & Arndorfer, A. (2018). Interviewing children with autistic spectrum disorder: The NICHD protocol and ten-step investigative interview. In J. L. Johnson, G. S. Goodman, & P. C. Mundy (Eds.), *The Wiley handbook of memory, autism spectrum disorder, and the law* (pp. 292–310). Wiley Blackwell.
- Maras, K.L., Mulcahy, S., Crane, L.M., Hawken, T., Memon, A. (2018). Obtaining best evidence from the autistic interviewee: Police-reported challenges, legal requirements and psychological research-based recommendations. *Investigative Interviewing: Research and Practice*, 9 (1) pp. 52-60.
- Maras, K. L., & Bowler, D. M. (2012). Eyewitness testimony in autism spectrum disorder: a review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44, 2682-2697.

- Mattison, M. L. A., Dando, C. J., & Ormerod, T. C. (2015). Sketching to remember: Episodic free recall task support for child witnesses and victims with autism spectrum disorder. *Journal of Autism & Developmental Disorders, 45*, 1751–1765.
- Mattison, M.L.A., Dando, C. J., & Ormerod, T. C. (2018). Drawing the answers: Sketching to support free and probed recall by child witnesses and victims with autism spectrum disorder. *Autism, 22*(2), 181–194.
- McCrory, E., Henry, L. A., & Happé, F. (2007). Eye-witness memory and suggestibility in children with Asperger syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*, 482–489.
- Millward, C., Powell, S., Messer, D., & Jordan, R. (2000). Recall for self and other in autism: Children’s memory for events experienced by themselves and their peers. *Journal of Autism & Developmental Disorders, 30*, 15–28.
- Moilanen, I. & Rintahaka, P. (2017). Autismikirjon häiriöt lapsilla ja nuorilla. Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Kustannus Oy Duodecim.
- Moilanen, I. Mattila, M-L., Loukusa, S. & Kielinen, M. (2012). Autismikirjon häiriöt lapsilla ja nuorilla. *Duodecim; 128*: 1453-62.
- National Autistic Society. (2011). *Autism: A guide for criminal justice professionals*. London: The National Autistic Society.
- National Autistic Society. (2020). *Autism: A guide for police officers and staff*. London: The National Autistic Society.

Liite: Hyviä käytänteitä haastattelutilanteisiin

- Selvitä etukäteen lapsen tai nuoren toimintakykyä helpottavat ja haittaavat tekijät häntä tuntevilta tahoilta, kuten vanhemmilta, koulusta/varhaiskasvatuksesta tai hoitotaholta. Jos haastateltava on nuori, älä epäröi kysyä häneltä itseltään mitkä hänen erityistarpeensa haastattelutilanteen suhteen ovat. Selvitä ainakin kuormitusta aiheuttavat ja rauhoittavat tekijät sekä kielellinen kykytaso.
- Ennakoi tilannetta haastateltavalle ja kerro mitä tulee tapahtumaan; näin haastattelutilanne on mahdollisimman turvallinen ja ylikuormittumisen riski vähenee.
- Puhu rauhallisesti ja selkeästi.
- Käytä yksiosaisia lauseita ja konkreettista kieltä.
- Anna lapselle tai nuorelle aikaa vastata.
- Käytä avoimessa kysymystekniikassa kontekstuaalisia vihjeitä, kuten raamittamista.
- Hyödynnä haastattelussa monikanavaisuutta ja käytä visuaalista tukea kuten kirjoittamista ja kuvia.